

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)

Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)

Band: 16 (1918)

Nachruf: Andreas Casanova, secretari digl Idioticon romontsch

Autor: Caminada, Giusep

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 30.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

zu machen. Man durfte wohl in ihm einen künftigen, willkommenen Mitarbeiter des *romanischen Idiotikons* sehen: diesen Traum hat der unerbittliche Tod zu nichts gemacht.»

Quei maletg ch' il mussader porscha de siu scolar caracterisescha il giuven fegl de nossa tiara grischuna; nus capin la sperdita e suspirein stend sper sia fossa sin il senteri de Surrhein cun Victorina Kieni:

«La mamma rumantscha sül spelm sto plonschand,
Cols mauns sün la fatscha, per terra tschantond . . .
Sulischma, suletta, nel schür della not,
Tü mamma rumantscha, che cridast dadot?»

R. I. P.

† Andreas Casanova,

secretari digl Idioticon romontsch.

La mort che meda era ellas retschas de nossa Romania ha nuota ditgau nossa dolur sur la sperdita de plirs giuvens filologs; ils 10 de Fenadur 1918 ha ella aunc terrau il secretari digl Idioticon romontsch Sgr. Andreas Casanova, malgrad ch' el fuva ella flur dil temps de luvrar per nies car lungatg.

Il defunct fuva nativs da Vrin, mo era naschius igl onn 1885, ils 31 de December a Trun, nua che ses geniturs han giu aquistau avon cerca 40 onns

ina gudida purila a Cumadé, e nua che siu aug, Sur Anton Casanova fuva plevon da glez temps. Sco affon d' abuldont talent ha el giu la ventira de saver sededicar al studi dil latin. El ha frequentau las classas dils gimnasis de Mustér e Friburg cun stupent success. La familia dil defunct conserva aunc cun pietad ses premis della scola de Friburg, nua ch' el aquistava savens la »plema.» Legend ses conceps de scola havein nus saviu ver, ch' el sedestinguева tras clara logica e precis lungatg bein ornau. El mava sin il fundament dellas caussas. Els concepts digl onn scolastic 1905-06 entaupan ins repetidamein il grev combatt pervia della clamada. All' entschatta en ina brev de scola, nua ch' el palesa quei ad in amitg e suppliche-scha de tener tschelau tal confess e pli tard en in »monolog tier l' elecziun de clamada», el qual el compareglia treis clamadas, malegia igl uffeci sacerdotal schi sublim ch' el trembla de dir ge, descriva schi seriusamein la responsabladat dil miedi viers la veta dil malsau, ch' el astga ca suondar e sedecida per l' advocatura per saver esser il defensur dell' innocenza e giustia squitschada. Quei combatt ei staus schi vehements, ch' el ha alla finala perfin interrut siu studi cun la fin dil gimnasi, avon las portas dell' universitat. Per ventira eis el tonaton buca vegnius ord liug. Encurend igl institut digl Jdioticon in secretari ei l' elecziun curdada sin Andreas Casanova, malgrad in tozzel con-

currents. Sgr. Dr. Mechel che redigeva persuls la lavur bigl Jdioticon dapi 1. Decbr. 1904 ha elegiu 1909 il defunct sco secretari. L'elecziun ei stada fetg ventireivla. El fuva sepreparaus leutier entras siu entusiasmus per il romontsch nutrius principalmein dall' uniuromontscha de Friburg. Ina lavur referida en quella societat de students mereta nossa attenziun, igl ei siu tema: »Isonzas de nossa vischnaunca de Trun.» Dalla compagnia de mats di el: «quei ei ge la flur d' in vitg ed il verdegar e prosperar de quella ei da zun grond' impurtonza per la ventira d' ina entira vischnaunca». La notg de Daniev vegn descreta: «Gia allas 12 della notg selai la musica udir tras la tgeuadat nocturna en treis loghens: avon la casa pervenda, avon quella dil president de vischnaunca ed avon baselgia. La impressiun che quei fa sin ins, sa mintgin s' imaginar. Ils tuns della trombetta dedestan si ils convischins ord la dultscha sien, per schar cattar bie-maun els, ne savens era per dar vau a cauldas larmas. Ed il sunar avon la casa divina, tgei serius pertratgs leventa quel si en il cor de scadin! Vul el forsa cun la fin digl onn aunc termetter salids a quels, ils quals rauassan el stgir, freid ravugl della fossa, ne pli carteivel far endament la posauna dil giuvenessendi?»

In' autra isonza che Andreas Casanova descriva ei «il far resgiuns.» «Suenter ch' ins ha rabitschau neutier las sorts lenna, damond' ins in pèr

frestgs giuvens de vegnir a gidar resgiar ina biala sera de glina. Quella supplica vegn persevez buca snegada, sch' igl ei zaco pusseivel. Aschia semettan ins il bia cun sis ne siat resgias vid quella lavur, e tochen mesanotg ein ins il bia alla fin. In dètg puschegn ei la pagaglia a tals resgiuns. Suentter vegn lu fors' aunc dau in scart troccas ni fatg chiglioc in divertiment. . . . Duas outras lavurs, semigliontas a quella ei il «far clavau» ed il far «spatlunzas.»

Ord queste citats san ins giudicar levamein, ch' igl Jdioticon, che vul era dar in maletg cultural della veta romontscha havevi anflau in scolar cun dun e gust per tala lavur. Igl entusiasmus per nossa faviala romontscha existeva pia gia avon ch' el gudogni siu paun giud quei èr. Quei ha el era mussau el moment d' ina greva crisa della Romania, nua ch' el ha sco actuar della societat giu premura ch' ella stetti sur l' aua vi entras sia iniziativa per la redunonza digl Uost 1906 a Mustér.

Dapi 1909 secatta nies Andreas en compleina activitat sut direcziun de Sgr. Melcher, il qual ha scolau siu secretari, ch' el saveva luvrar senza disdir. Igl ei intressant de ver ord la corrispondenza, co Casanova e Dr. Melcher saccordavan schi stupent. Nus entupein buca ina soletta reproscha viers il scolar, il qual plidava adina cun la pli gronda stema da ses dus superiurs. La fina udida per la fonetica, ina memoria zun fideivla ed ina exemplara consciensiusadat el nudar plaids ed ex-

pressiuns fagevan, ch' el fuva in preius collaboratur vid igl Jdioticon. Ir d' in vitg tier lauter e cavvar ô plaids, proverbis ed expressiuns ord bucca ded umens e tattas veglias e lu classificar quellas muschnas de bitas filologicas tenor loghens e dialect ei buca caussa che fa gronda canera e trai igl applaus dil publicum; mo tonaton eis el restaus fideivels a quella lavur «düra e modesta» sco siu secund preziau superiur attesta tochen alla fin.

El Fögl d' Engiadina di Dr. Pult da siu secreteari: «Per nos Dizionari rumantsch significha seis decess ün' amara perdita. El s' avaiva talmaing lavurà aint in quella cumplichada materia, ch' el, per usché dir, vivaiv' in ella e per ella. Quantas voutas, rivand a Cuoira la saira tard cul plü davô train, vers mezza not, e passand per quella Loëstrasse, ch' eu nun invliderà mà plü, il vezzaiv' eu tras la fanestra iglümminada là sü, in quella prüvada stüvetta amo adüna in grand fatschögn a squitschar formulars col mimeograf per noss signuors collaboratuors! Tuots quels ch' il cognoschaivan admiraivan sia conscienuisitâ. Ma el eira er dotà da viv' intelligenza, da discernimaint sgür e prompt, da squisit sentimaint linguistic e d' ün' excellent' uraglia. Eu nu crai, cha davo il decess da nos complaint Dr. Florian Melcher exista hoz ün seguond in nos chantun, chi sia talmaing versâ in tuot las minuziusas particularitads da noss nombrus dialects locals, tant da dir cun sgürezza absoluta

bod da mincha fuorma sainz' oter il lö precis da sia provgnentscha.»

Tier quei bi laud d' ina plema autoritativa vulein nus agiunger, che Sgr. Melcher ha era giu dau caschun de sepracticar en tonts loghens, ch' in filolog de clamada saveva esser scuius sin el. Ord las correspondenzas vesein nus el a Filisur, Sarn, Praez, Viulden, Flem, Seglias, Fex, Mustair, Samnaun, Vrin, Tujetsch, Medel, Duin, Ferrera, Vaz, Stalla, Laax, Fetan etc. En in cüdischett de 24 paginas, che sesanfla denter sias scartiras, haveva el mess̄ ensem̄en las reglas principales per las variaziuns dialectalas dellas contradas; quei vegn ad esser daventau cun agid da Sgr. Dr. Melcher; ei para ded esser sco in cüdischett de colleg (Collegienheft). —

Igl onn 1916 ils 27 de Schaner ha Andreas Casanova referiu sur digl Jdioticon romonsch ella uniun romontscha de Cuera, della quala el fuva emprem actuar ed in dils fundaturs. Nüs possedein aunc in schema ualti extendiu e vulein rapportar in pèr pertratgs che characteriseschan la lavur e la premura de nies Andreas. El declara il plaid Jdioticon cun dir, che quei significheschi «vulgar,» «quei ei da mintgadi, paun da mintgadi — pia mein nus tier la sempla pura cun schuba carpun e schlappa, tiel pur cul maun plein sluppadiras, cun geppa stuppa e capetscha cun zocla — cheu stuein nus ir per survegnir il ver lungatg.» Gia igl onn 1885

havevi la societat retorom. priu en égl de crear in Jdeoticon ne vocabulari, perquei ch' ins havevi mo Conradi, stampaus 1823 (Surselva, Dumliasca etc. senza Engiadina), Otto Carisch stamp. 1848 (per Surselva ed Engiadina), Cariget stampaus 1882 per la Surselva e Palliopi stampaus 1895 per l' Engiadina. Grond e premurau promotur ei Dr. R. de Planta staus, il qual era occupaus e fageva studis practics e teoretics per promover la realisaziun de quel. 1904 ei quel seviults tier la societat retoromontscha e quella ha mettend sezza 1000 fr. aunc survegniu annualmein dal cantun e confederaziun 4000 fr. ed aschia va ussa la nobla impresa sia via sut administraziun della uniu numnada. Viadis, lungurusa lavur el biro, agid de cerca 50 correspondents stabels ord las differentas valladas e biars auters indrezs, che mo quel sa capir, ch' ei lien, ei igl organismus, che ha de scaffir la grondiusa ovra. Denter auter eis ei vegniu collectau en quels onns cerca 3000 differents proverbis romontschs e de quels ha ina femna de Laax termess cerca 80 novs e buns.

Andreas Casanova finescha siu referat, ord il qual nus havein porschiu zacontas notizias, cun dir: »Mintgin sa contribuir zatgei tier quella grond' ovra nazionala, mintga plaid ei beinvegnius — las futuras generaziuns vegnan a saver grau e grazia per in tal monument linguistic — monumentum aere perennius.»

Denter las scartiras de Casanova secatta ina autra biala lavur «Il lungatg romontsch e sia litteratura.» Quel contegn quort e clar ina survista sur nossa literatura romontscha aschi en quella fuorma sco ei fuss giavischeivel per nossas scolas superiuras e secundaras. Cun pintga breigia se schass ei metter tier ina correctura arriguard il meret dils catolics egl emprem svilup dil Romontsch, completar l'enumeraziun ded ina partida auturs curdai speras giu ne buca tractai, perquei che siu concept finescha cun Bühler, ed ei savess vegnir surdau alla stampa.

Il lectur che ha repassau cun nus la lavur de nies Andreas vegn a depolar la retenida entras la malsogna pleuritis che ha cargau el avon dus onns. Igl ei severificau sco el ha scret sez a Dr. Pult: «Il nausch e prigulus schierm cua plaun, mo sigir, sco ina brenzla sut la tschendra». El ei daventaus l'unfrenda della tuberculosa. Igl ei vegniu por schiu tut il pusseivel per combatter la malsogna, mo ne ils gronds risguards de ses superiurs per sia sanadat, ne la sabientscha dils miedis, ne l'aria d' Arosa, ne la premura de ses cars en casa paterna han pudiu salvar el. La malsogna cun sias periodas de speranza e digren ha el portau da ver filosof cristian. Saproximond la fin dellas speranzas ha el mirau cun égl ruasseivel enviers la porta dell'autra veta. Siu niebel caracter penetraus da profunda convicziun religiosa ed exemplara conscienc-

ziusadat ei sepalessaus il pli clar en quei temps. Di per di legeva el durond il davos temps las meditaziuns de Sogn Augustin (Nachtgedanken) e seconsolava cun las ideas religiusas de quei um. Las forzas per sez poder leger ein svanidas, sia sacrificonta e premurada sora ha aunc legiu ad el in dils davos capetels sur la visiun dils beai. Urond e desiderond quei che l'autra veta empermetta ha el aunc passentau ina davosa greva notg. La damaun dils 8 de Fenadur ha sia olma bandunau il pauper tgierp e dus dis suenter han ins compignau sias restonzas corporalas tier il senteri de Trun. Cun cor dolent ein amitgs e parents assisti a quei moment durond che ils zenns de mumma Elsia han plonschiu sur la mort d' in dils pli fideiels luvrers per la faviala romontscha. Sia memoria vegn buca ad ir schi prest da rendiu; ell' ei ligiada vid igl Jdioticon retoromontsch, per il qual el ha giu luvrau.

P. Maurus, il professer de nies Andreas, ha dedicau a siu scolar il sequent vers:

Jl vegl lungatg de tia mumma
 Has carezau e cultivau,
 Ses scazis en splendusa summa
 Has ti al pievel conservau
 Lu ha la mumma d' Accladira
 Clamau daven ord la lavur
 Von sera tei tier la ventira —
 Stai bein ruaussa en honur!

R. I. P.